

תקציר מנהלים

כבר מעל למאה שנה, מראשית פעילותה של התנועה הציונית, תחזיות קודרות מטילות בספק את סיכויי היהודים להוות רוב בארץ ישראל. חרף התחזיות הללו, במשך מאה ועשרים השנים האחרונות הצליחה האוכלוסייה היהודית בארץ ישראל לגדול מ-5% ל-60% מכלל האוכלוסייה.

מה הביא לשינוי כה מהותי במצב הדמוגרפי ולהפיכת המיעוט היהודי הזעיר לרוב מאסיבי ויציב? מדוע הריבוי הטבעי של הערבים, אשר בכל התקופה עולה בהרבה על הריבוי הטבעי של היהודים, לא שמר על הרוב הערבי בארץ? מהן המגמות העתידיות של ההתפתחות הדמוגרפית של אוכלוסיית ארץ ישראל?

התקדמות טכנולוגית ותרבותית המתבטאת בשיפור באיכות החיים וברמת החינוך והבריאות, יוצרת תהליך המוכר בספרות כ"מעבר דמוגרפי". בתחילתו של תהליך זה, מתרחשת ירידה בתמותה בעוד רמת הילודה שומרת על גובהה, מה שמוביל לריבוי טבעי מואץ ו"פיצוץ דמוגרפי". בהמשך התפתחות החברה, תוך העלאת רמת ההשכלה הכללית והמקצועית של האוכלוסייה, הנדרשות לשמירה על רמת חיים נאותה, רמת הילודה מתחילה לרדת במקביל לירידה בתמותה, עד להתייצבותה של זו האחרונה ובסופו של דבר לגדילת שיעור התמותה עם הזדקנות האוכלוסייה. בשלב שבו שיעורי התמותה משתווים לשיעורי הילודה ואף עוברים אותם, הריבוי הטבעי הופך לשלילי ונוצר משבר העלול להוביל לקריסת גודל האוכלוסייה.

בארץ ישראל, היהודים ואחריהם הנוצרים, כבר עברו את רוב שלבי "המעבר הדמוגרפי" ונכנסו לשלב התייצבות האוכלוסייה. הממצאים הדמוגרפיים המפורטים במסמך מעידים כי גם המוסלמים בישראל וביו"ש מושפעים מ"המעבר הדמוגרפי" וכעת הם נמצאים בשלב הירידה המואצת בילודה.

יתרה מזאת, המאזן הדמוגרפי בארץ ישראל מושפע מגורמים נוספים – הגירה מתמשכת וגוברת של מוסלמים פלסטינים תושבי יו"ש לחו"ל, ומולה עלייה בהיקפים נרחבים של יהודים לישראל. באופן אירוני, בתחילתה של עליית שנות התשעים מבריה"מ, עולים שלאומיותם לא סווגה ע"י הלמ"ס נמנו בקבוצת ה"ערבים ואחרים" דווקא ובכך הציגו תמונה שגויה של גודל האוכלוסייה הערבית. טעות זו תוקנה בשנת 1996.

שגיאה מכוונת יותר המשפיעה רבות על הדיון בסוגיות דמוגרפיות, היא גידול עצום באוכלוסייה הפלסטינית שהוצג במפקד האוכלוסין הפלסטיני העצמאי הראשון ב-1997, שבו לכאורה צמחה האוכלוסייה הפלסטינית ביותר ממחצית מבלי שיהיו לכך סממנים גלויים בשטח בדמות פיתוח תשתיות דיור ושירותים בדומה לאלו שלהם נדרשה ישראל בכדי לקלוט את העלייה ההמונית מבריה"מ. גידול מדהים זה לא היה ולא נברא, שכן למניין נוספו כמיליון "נפשות מתות", כלשונו של גוגול, שמספרן קיזז באופן כלל לא מקרי את השפעות העלייה ההמונית מבריה"מ לשעבר.

הירידה בריבוי הטבעי הערבי בשילוב הגירת ערבים אל מחוץ לארץ ישראל, כאשר במקביל נמשכת עלייה יהודית, עשויה להביא להמשכה של מגמת גידולו וביצורו של הרוב היהודי.